

B. Vilimaitės **apsakymo** „Kriaušės saldesnės“ analizė

Tematika. Idėjos.

Šio **apsakymo** tema - našlaitės elgesys naujoje šeimoje. Tačiau šalutinės temos yra glaudžiai susijusios su pagrindine, ir kūrinys atrodo labai vieningas. **Apsakymo** pradžioje rašytoja parodo darną šeimos poelgį - šeimą, kuri negali sau leisti turėti antro vaiko, priima giminę našlaitę. Šis motyvas yra labai svarbus visam kūriniiui, nes jo dėka gimsta kurinio idėja. Manau, ją galima būtų išreikšti vienu žodžiu – nedėkingumas. Elzė tarsi išlieja visą savo sielvartą, skausmą dėl mamos netekties žmonėms, kurie ištiesė jai savo pagalbos ranką („...įsimylėjusiom akim stebėjo naują seserį...“). Idėjinę kurinio prasmę papildo šalutinio veikėjo pasirodymas – mergaitės brolis Pranukas. Jo elgesys, kalbėjimo maniera visiškai nesiskiria nuo sesers.

Kartu su idėja formuojasi vaikams ir tėvams būdingi klausimai: kaip pridera elgtis su tėvais, suaugusiais? kaip elgtis matant neteisingą vaikų elgesį su jais? Į pastarąjį klausimą rašytoja atsako išreikšdama tėvų kantrybę, išmintingumą ir tiesiog žmogiškus jausmus: „Tegu jau būna čia pas savus.“

Veikėjai.

Šio **apsakymo** dėmesio centre dvi veikėjų grupės, dvi šeimos – Liongina su vyru ir sūnumi ir jų giminė – mergaitė Elzė ir jos brolis. Iš šių dvejų grupių ryškiai išsiskiria du literatūriniai charakteriai – Liongina ir Elzė. Liongina priėmė į savo šeimą našlaitę, nors padėtis šeimoje buvo sunki: „...butas mažas, vyras invalidas, Juliukas silpnos sveikatos“.

Rašytoja charakterizuoja Lionginą ir jos šeimą, **jį susiklosto** iš veikėjų elgsenos, jų kalbėjimo manierų, jų reagavimą į kitų veikėjų veiksmus. Liongina – rami, kantri gailestinga mama, stengiasi padaryti viską (**Ką? Kam?**) tam, kad mergaitė jaustųsi kaip savo šeimoje: „Liongina pakėlė ją ir nešė, o Elzė spardėsi, ji buvo sunki.“ Tačiau kartais dėl blogo mergaitės elgesio **jį rodo** savo kantrybės **išsekimą**: „Kodėl aš turiu kentėti? Nebenoriu aš jos!“.

Lionginos vyras **apysakoje** yra apibudintas tikrai vienu žodžiu: „...vyras invalidas, ...“. Invalidas – žmogus, kuris dėl savo sveikatos būklės negali atlikti tam tikrų veiksmų. (**Ar tai aiškinti reikia? Juk visi ir taip žinome?**) Šis rašytojos

apibudinimas išskiria Lionginos vyrą iš visų veikėjų – parodo jį **kaip kantru, stipru žmogumi**. Nors atrodo, kad jis atlieka šalutinio veikėjo vaidmenį, tačiau matome, kad jis vienintelis viską „sustato į savo vietas“: „Na, apsiramink. Palauk, apsikulsite, ir bus gerai.“; „Tu juk į kariuomenę greit išiesi. Kur tada paliksi Elzė? Tegu jau būna čia pas savus.“

Pats tyriausias ir švelniausias veikėjas yra **jų(kieno?)** sūnus Juliukas. Nepaisant bjauraus Elzės elgesio („Elzė tarsi nematė Juliuko“) ir kalbėjimo manierų („Nukirpk ir jam kudlas!“), jis (**kas?**) tarsi nemato jos neigiamų bruožų (- Sesytė, - maldaudavo Juliukas.)

Lionginos (kaip ir jos vyro bei sūnaus) išvaizda visiškai nekonkretnama. Kuo negalima pasakyti apie Elzė ir jos brolių. **Apysakoje pateiktas** jų amžius, išvaizda ir netgi pomėgiai: „...Elzė, šešiametę mergytę, kuri buvo negraži, aptekusi gyviais ir visą kelią iki miesto valgė saldinius.“, „Jam buvo šešiolika, jis mokiesi mechanizacijos mokykloje, rūkė.“. Šiose aprašymuose negalima justi pasakotojo palankumo veikėjams, nekalbant jau apie jų elgesį, kalbėjimo toną („Ko jūs čia, žalčiai, viską suvalgėt? Ir man nepalikot!..“), intonacija reikalaujanti, niekinanti.

Kūrinyje akcentuojamas Pranuko noras būti suaugusiu, savarankišku. Jis rūko, nori pasiimti seserį, kalba su suaugusiais tarsi būtų daug vyresnis už juos. („O jus aš regiu Elzės nelepinat.“) Tačiau rašytoja pasako apie jo amžių ir vadina jį būtent Juliuku, parodydama, kad visi jo veiksmai yra vien tik paprastas pasirodymas. (**Tai čia apie ką kalba: Praną ar Juliuką???**)

Nors autorė **išskirsto** vaikus į teigiamus ir neigiamus veikėjus, tačiau vaikų vardai, kreipiniai (Juliukas, Pranukas, mergytė) parodo, kad jie visgi yra vaikai ir gal kažkiek tai sugrąžina skaitytoją.

Fabula.

Šios **apysakos** fabula tikroviška, įvykiai **vyksta chronologiniu nuoseklumu**. Įvykių raida konfliktiška, grindžiamas konfliktas tarp Lionginos ir Elzės bei konfliktas tarp šeimos ir Pranuko. Kūrinio pirmame sakinyje **slypi fabulos užuomazga**: „Liongina niekada negalvojo apie antrą vaiką.“. Veiksmo-siekimo linijos: giminaičių vaikai liko našlaičiais, šeima priima vieną iš vaikų (Elzė) į savo namus. Mergaitė konfliktuoja su visais šeimos nariais. Sesers aplankyti ateina jos brolis ir elgiasi lygiai taip pat kaip ir Elzė. Veiksmas ima intensyvėti Pranukui pareiškus, kad jis nori atsiimti seserį, nes, jo manymu, šeima „Elzės nepalepina“. Įtampa stipri.

Pokalbis tarp Prano ir dėdės rodo kulminacijos požymius ir veikėjų įtampos mažėjimą. Kulminacija – veikėjų elgesys ryte: „Nežinia, ką Pranui dar kalbėjo dėdė, tačiau rytą jis elgėsi ramiai. Švariai nusiprausęs, su dėdės dovanotu švarku, kuriam Liongina patrupino rankoves, jis jauėjo pro duris,...“ Kulminacijos aprašymas nėra labai aiškus. Matyt, rašytoja leidžia mums patiems spręsti, kodėl Pranas elgiasi labai ramiai, netgi **patenkintai**, ir išėjo palikęs seserį dėdės namuose.

Apysakos atomazgoje slypi ir jos idėja. Paduodamas Elzei saldesnį vaisių, o Juliukui rūgštesnį, Jis(**kas?**) tarsi parodo, kad sesuo yra jam daug svarbesnė negu giminaičiai, nepaisant jų gerovės ir pagalbos. Manau, atomazga paaiškina ir apysakos pavadinimą - „Kriaušės saldesnės“.

Kompozicija.

Apysakos kompozicija yra linijinė (pagrindiniai veikėjai, kaip ir šalutiniai, veikia per visą fabulos eigą). Kompozicijos atžvilgiu **apysaka** yra iš dalies „išgryninta“: nėra aprašomųjų šeimos narių detalių (išvaizda, amžius, kuo dirba), nėra platesnės ekspozicijos, kur būtų pasakojama apie šeimos gyvenimą anksčiau. Nesurasime ir jų gyvenamosios vietos, buties, pomėgių aprašymo. Apie našlaičių praeitį taip pat nieko nesakoma. Elzės ir Pranuko išvaizdų aprašymai yra gan lakoniški ir veiksmo pristabdymas tiesiog nepastebimas.

Apysakos eigą sudaro nuolatos vykstantis konfliktas, įtampa tarp Elzės ir Lionginos, kuri didėja pasirodžius mergaitės broliui. **Įtampa prieina aukščiausio taško ir „sprogsta“ suteikianti „palengvinimą“ skaitytojui.**

Kūrinis nėra monotoniškas, nuobodus, nes vaizdai nuolatos keičiasi, psichologinė įtampa dažnai yra kaitaliojama, siužetas neišplėstas. Nors **apsakymas** atrodo gan vieningas, tačiau jį galima būtų suskirstyti į tris grupes: ikikonfliktinė situacija, konfliktinė ir pokonfliktinė.

Kūrinio pradžia labai paprasta, bet gana netikėta. Atrodo, kad tai yra ne **apysakos** pradžia, o **kažkokio tai** stambaus veikalo sekanti dalys. Pabaiga taip pat **pasižymi savo netikėtumu ir leidžia skaitytojui pagalvoti, kodėl pabaiga yra būtent tokia.**

Laikas ir erdvė.

Apysakoje laikas nėra atvirai pasakomas, tačiau įvykių eiga realizuoja laiko tėkmę – veiksmas prasideda maždaug pavasarį (Liongina sako, kad greitai bus vasara) ir baigiasi vasaros pabaigoje (kriaušės ir obuoliai prinoksta tokiu laiku). Nors kūrinys yra gana trumpas, bet jame pavaizduotas tam tikras gyvenimo laikotarpis: giminaičių vaikai lieka našlaičiais, Elzė gyvena naujoje šeimoje, ji lanko darželį, ją aplanko brolis.

Apysaka prasideda būtuojų kartiniu laiku, kada yra pasakojama apie dabartinės situacijos rezultata, ir toliau „pinasi“ su esamuojų laiku, **parodanti** įvykio ir jo pasakojimo laiką.

Apysakos erdvė yra tikroviška – šeimos namai. Kūrinyje erdvė nėra tiesiogiai aprašyta, tačiau kai kurie fabulos elementai ją nusakoma („iš kiemo parsirado vaikai“, „lėkštės ant stalo“, „barškino pianiną“, „atėjo į virtuvę“ ir pan.) Erdvė yra tiesiogiai susijusi su problematika – pagarba namams ir jų šeiminiškams.

Pasakojimas.

Apysakos tekstas susideda iš pasakotojo kalbos ir dialogo. Didesnę dalį užima dialogas tarp veikėjų, nors nemažai yra ir pasakotojo žodžių. Dialogas yra dinamiškas, atskleidžia veikėjų charakterio bruožus ir nuotaiką. Kartais rašytoja praleidžia replikas ir vietoj dialogo ji aprašo veikėjų reagavimą. („Liongina apstulbo. Vyras irgi sukluso.“) Tačiau atvirai veikėjai nėra vertinami, pasakotojas kūrinio yra tik informatorius. Ypač ryškiai tai yra pastebima **apysakos**

pradžioje ir pabaigoje, **kada** nėra dialogo, o vien tik pasakotojo žodžiai.

Rašytoja, siekdama pavaizduoti paprastą žmonių kasdieninį gyvenimą įtraukia tokius aforizmus: „kudlas, apsikulsite, pablūdai, varly“ ir pan. Šie kasdieninio **gyvenimo** žodžiai suteikia kūriniui tikroviškumą, paprastumą, jis atrodo realus ir tikroviškas.

Kalba.

Kaip minėjau anksčiau, kūrinio kalba yra paprasta, **lengvai prieinama** skaitytojui. Kalbama ramiau, emociškai suvaldytu tonu. Nors sintaksės atžvilgiu kai kurie pasakotojo sakiniai yra sudėtingi.

Pavyzdžiui: „Ji norėjo Alpuko, trimečio garbaniaus, bet jis pasislėpė po lovą, ir teko pasiimti Elžę, šešiametę mergytę, kuri buvo negraži, aptekusi gyviais ir visą kelią iki miesto godžiai valgė saldinius.“ Veikėjų replikos sintaksės atžvilgiu lakoniški ir paprasti (vientisiniai), vaikų – tiesiog pritaikyti prie jų mąstymo, iškalbos; suaugusiųjų dėl esančio spaudimo, vidinės įtampos.

Dialogo intonacija labai įvairi – klausimai, sušukimai, kategoriški teiginiai, prašymai ir pan. („Ar pablūdai?“, „Elžę aš atsiimu“, „Reikia savo turėti!“). Metaforos suteikia veikėjams išdidumo, pasitikėjimo savimi jausmą: „Pinigu bus kaip šieno.“ (labai daug) Tropai, savo perkeltine prasme įdeda tam tikro originalumo. Pavyzdžiui: „Kad tavo kojos čia nebūtų, varly!“, „Ko jus žalčiai viską suvalgė?“

Egzistencinę tuštumą savaip atitinka pauzės, kurias paliekama užpildyti skaitytojo nuovokai ir fantazijai.

IŠVADOS

Žmogaus kūryba išreiškia nepasitenkinimą dėl skirtumo, kuris iškyla tarp įsivaizduojamų idealų ir pasaulio tikrovės. Literatūra yra viena iš priemonių, kuri teigia žmogaus savarankišką valią, jo **vertes** ir teises prieš pasaulio galias, ji visuomet gina žmogų, remdamasi jo dvasiniu gyvenimu, jo sielos verte. Dėl šio žmogaus individualias ir kolektyvines vertybes ginančio literatūros vaidmens rašytojas visuomenėje įgyja ypatingų bruožų: tampa moraliniu autoritetu, savotišku mokytoju.

Bitė Vilimaitė ir yra viena iš tų moralinių autoritetų, savotiškų mokytojų atstovė. Perskaičiau ne vieną jos kūrinių. Skaitydama jaučiausi tarsi namuose, kad **radosi** ir vis stiprėjo **atliepimo**, supratimo jausmas, prieš akis vaizduojantis moters pasaulio (jausmų, svajonių, buities, šeimos, karjeros, ir t.t.) įvairovę.

Nors Bitės Vilimaitės rinkinys „Papartynų saulė“ yra išleistas sovietmečio laikais, tačiau jis yra labai artimas mūsų dienai. Taip yra turbūt todėl, kad rašytojos dėmesio centre yra moters (motinos ir vaiko, žmonos, dukters) kasdienybės pasaulis. Ilgesys, meilė, atsakomybė – tokiam jausmų rate sukasi Bitės Vilimaitės moters gyvenimas: **neišsipildęs**, keistas, trapus, tikras...

Vaizduodama privatų moters gyvenimą rašytoja pabrėžia jo individualumą, unikalumą, suteikia jam vertybinį statusą.

/Birutė/

Komentaras. Patalpinau šią analizę (su interpretacijos užuomazgomis) tam, kad matytumėte, kaip ir kokiais aspektais galima aptarinėti interpretuojamus kūrinius. Turinio atžvilgiu interpretacija nėra bloga, tačiau joje akį rėžia stiliaus ir logikos klaidos, kurias, kiek įmanoma, pabandžiau pažymėti raudona spalva. Gali būti, kad vienas kitas netikslumas dar pasiliko.

Egzamino metu šis darbas būtų įvertintas prastai. Visų pirma, dėl to, jog autorė nėra išsiaiškinusi, kokio žanro kūrinys yra „Kriaušės saldesnės“: vienur vadina apsakymu, kitur- apysaka...Na, o, be to, kaip minėjau, nemažai stiliaus trūkumų ir raštingumo klaidų (jas daugmaž ištaisiau).